Dwa nowe gatunki dla flory Polski oraz kilka uwag o nowych stanowiskach roślin z Podola polskiego.

Deux nouvelles espèces de la flore Polonaise et quelques remarques sur les stations nouvelles des plantes en Podolie polonaise.

Napisał

WACŁAW GAJEWSKI

W latach 1930, 31 i 32 odbywałem wycieczki florystyczne na teren polskiego Podola. Badania moje przeprowadzałem przede wszystkim na terenie jaru Dniestru na odcinku od Niżniowa do Okopów Św. Trójcy oraz na przyległych mu partjach wyżyny podolskiej zarówno lewo jak i prawobrzeżnej (względem Dniestru).

Teren ten z dwóch względów zasługuje na uwagę: 1-o roślinność jest tu mniej zniszczona niż na wyżynie a 2-o jar Dniestru stanowił drogę naturalną dla wędrówek roślin. Z tego względu można tu spotkać rośliny na stanowiskach znacznie bardziej wysuniętych niż na wyżynie: element karpacki dochodzi w cieni-
stych i wilgotnych lasach jaru daleko na wschód, zaś element skalno - stepowy na słonecznych skałach osiąga w jarze swe najbardziej zachodnie stanowiska. To też w jarze Dniestru rosną obok siebie rośliny o najróżnorodniejszych wymaganiach ekologicznych i należące do różnorodnych elementów. Wiele z nich na terenie polskiego Podola występuje tylko na zboczach jarów, nie znajdując na powierzchni płyty odpowiednich dla siebie wa-

runków. Ogólna ilość gatunków roślin, występujących na tym terenie, jest bardzo wielka i przewyższa liczbę 800.

W pracy niniejszej podaję 2 nowe rośliny dla flory Polski, jakie przy opracowywaniu zbiorów udało mi się wykryć, oraz kilka nieznanych stanowisk dla ciekawszych roślin tego terenu, których znajomość rozszerza lub uzupełnia nasze wiadomości o rozmieszczeniu geograficznym tych gatunków.

Gatunki nowe.

1. *Centaurea ovina* Pall. Rośnie na słonecznych skałkach silnie eksponowanych, na lewobrzeżnych zboczach Dniestru na jego odcinku między Zaleszczykami a wsią Pieczarną. Występuje tu, jako element naskalny wraz z takimi roślinami jak *Scutellaria lupulina* L., *Erysimum exaltatum* Andr., *Asperula glauca* Bess., *Jurinea arachnoidea* Bge. *Allium podolicum* Bł. etc. Oto krótki opis tej rośliny: do jednego metra wysoka, silnie gałęzista. U dołu liczne liście odziomkowe, podwójnie pierzasto-sieczne, liście łodygowe zaś pojedynczo pierzasto-sieczne. Łodyga wyraźnie bruzdkowana wraz z liśćmi szorstko lecz skąpo owłosiona. Kwiaty jasnoróżowe, koszyczki liczne. Koszyczki 8—9 (10) mm. długie, cylindryczno - jajowate. Łuski trzech pierwszych rzędów opatrzone jasno żółtą przyczepką, kształtu trójkątnego, do trzech mm. długą, a zakończoną sztywnym, ostrym i lekko w dół odgiętym kolcem. Łuska opatrzona jest 7—8 parami frendzli, koloru mato-wo-białego, dłuższych od szerokości przyczepki. Dolne frendzle schodzą w 1 do 2 mm. szeroki rąbek błoniasty, który obrzeża boki łuski. Często rąbek wogóle nie daje się zauważyć. Na spodniej stronie łuski 3 wyraźne nerwy. Łuski 2 ostatnich rzędów bez przyczepki całe naokoło obłonione.

Ryc. 18

Łuski okrywy kwiatostanu *Centaurea ovina* Pall. z Zaleszczyk.

Zebrałem ją 10. VII. 1931 r. w pełnym okresie kwitnienia. Ciekawa ta roślina występuje na terenie naszego Podola na stanowisku, oderwanem od reszty jej zasięgu, lecz niewątpliwie naturalnem. Najbliższe znane mi stanowiska podaje Rogowicz¹⁾ z terenu Podola rosyjskiego, a mianowicie w okręgu Bałckim koło Jahorlika, Tripolja i Okona, pozatem występuje *C. ovina* Pall. na terenie Rosji pd. i pd.-wsch., na Krymie i Kaukazie. W Zakładzie Systematyki Roślin U. W. znajdują się okazy z Kaukazu (leg. Pławińska), Krymu (leg. A. Callier) i z Nowoczerkasska z okręgu dońskiego (leg. Jakuszew).

Prodan w swej pracy o rodzaju *Centaurea* Rumunji²⁾ zwraca uwagę, iż dotychczas *C. ovina* Pall. nie jest ściśle odgraniczana od gatunków pokrewnych, jak *C. oviceps* Born. i *C. pallida* Friedw. Pozatem jest to gatunek zbiorowy i bardzo zmienny, co już widać z pobieżnego przejrzenia materiałów zielnikowych. Z Bessarabji, gdzie typowa *C. ovina* Pall. nie występuje Prodan²⁾ opisuje pokrewne *C. orheiensis* Pred., *C. pseudotenuiflora* Prod. i *C. corduensis* Prod. oraz z okolic Odessy *C. odesana* Prod. Co się tyczy egzemplarzy zaleszczyckich, to z powodu niekompletności materiału (przedewszystkiem braku owoców) tymczasem nie przesądzam ich przynależności do form (czy też podgatunków), wyróżnianych przez Prodana. Zaznaczyć jednak należy, iż zgadzają się one dość dokładnie z opisem *C. ovina* Pall.

2. *Herniaria incana* Lam. var. *Besseri* Gürke. Rośnie na ścianie lewobrzeżnej Dniestru w Sinkowie, zwanej „Deresów” (pow. zaleszczycki). Występuje na terenie zespołu *Carex humilis* wraz z *Poa podolica* Bł., *Cytisus variabilis* Bł., *Muscari tenuiflorum* Tausch. etc. Opis tej rośliny znajduje się w tomie II Flory Polskiej str. 242. Z terenu teraźniejszej Polski roślina ta nie była podawana. Stanowisko to jest w naturalnym związku z jej zasięgiem na Podolu rosyjskim, gdzie najbliższe naszego stanowiska znajdują się wg. Rogowicza¹⁾ w okolicy Kamieńca Podolskiego a pozatem w okolicy Kobiljak, Okona, wsi Kos, Wichwatenci i Jahorlika.

1) A. Rogowicz. Obozrienje semennich i wisszych sporowich rastienij wchodiaszczich w sostaw flori guberniji kijeskago uczebnago okruga. Kijew 1869.

2) Juliu Prodan. *Centauree*e Romaniei. Cluj 1931.

Następnie podają kilka nowych stanowisk rzadszych roślin elementu karpackiego (nr. 3—10) oraz stepowego i innych (nr. 11—18).

3. *Aconitum moldavicum* Hacq. na skraju zarośli i na stepie w jarze Suchodolskim, prawy brzeg Dniestru w okolicy Niżniowa. Po lewej stronie zaś rośnie na ściankach lesistych w Iwaniu, Żezawie, i w Dobrowlanach (boczny jar „Obiżowa”).

4. *Aposeris foetida* L. Najdalsze stanowiska na wschód po prawej stronie Dniestru, to Czernelica i Crisceatec (Bucovina) w lasach grabowych na ściankach dniestrowych.

5. *Aspidium lobatum* Sw. karpacka roślina na terenie niżu polskiego z przedpola Karpat wschodnich, znana tylko z Podola rosyjskiego, gdzie podał ją K l e o p o w ³⁾ z Jampółczyka pow. kamieniecki i ze Studenicy pow. uszycki oraz M. K o t o w ⁴⁾ z okręgu proskurowskiego między wsią Werbki i Werbecki Majdan. Występuje też i na terenie Podola polskiego w jarze Dniestru na jego lewym brzegu na lesistej ścianie w Żezawie i w lesistym wąwozie „Obiżowa” w Dobrowlanach.

6. *Lunaria rediviva* L. lesista ścianka po lewej stronie Dniestru we wsi Dolina, rośnie tu wraz z takimi roślinami karpackimi, jak *Scolopendrium vulgare*, *Veronica latifolia* i *Aposeris foetida*, w bardzo zwartych i cienistych zaroślach.

7. *Phyteuma orbiculare* L. rośnie na terenie zespołu *Sesleria Heuffleriana* wraz z *Aconitum moldavicum* i *Ranunculus pseudovillarsi* w jarze Suchodolskim. Prawy brzeg Dniestru poniżej Niżniowa. Z Podola dotąd nie podawana.

8. *Polygonatum verticillatum* (L.) All. w lesie bukowo-grabowym na prawym brzegu Dniestru w Smerkłowie. Najbliższe stanowisko na Opolu podał T r u s z c z z Buczacza nad Strypą.

9. *Scolopendrium vulgare* Sm. na lewym brzegu Dniestru rośnie w lesie na ścianie w Żezawie, a następnie na lesistych ściankach, na prawym brzegu Seretu w Lesiecznikach i naprzeciw Monastyrka. Na prawym brzegu Dniestru, na ścianie w Doli-

3) G. D. Kleopow. Neueste Kenntnisse ueber die Flora Podoliens. The Ukrairian Botanical Review. Vol. IV. Kiiw 1928.

4) M. Kotow. Data to the flora of the Proskourov district (Podolia). Bulletin du Jardin Botanique de Kieff. Livr. XII—XIII. Kiiw 1931.

nie. Skrajne stanowiska tej rośliny, która na terenie Podola występuje jedynie w jarach, znajdują się na prawym brzegu Dniestru, wg. relacji ustnych prof. G u s u l e a c a, w Babinie (Bucovina) i w Rascovie (Bessarabia), oba w jarze Dniestru. Na Podolu lewobrzeżnym skrajne stanowiska podał K l e o p o w w pow. uszyckim: Kitajgorod na wapieniu w lesie nad Okunem i Studenica na wapieniach w lesie nad rzeką Studenicą, oraz w pow. kamienickim we wsi Nigin, na pn. zboczu lesistej toutry, zaś R o g o w i c z ⁵⁾ w Kużelewie w pow. uszyckim.

10. *Veronica latifolia* L. skrajne stanowiska wschodnie po prawej stronie Dniestru, to Czernelica, Kolanki i Crisceatec (Bucovina); na lewym brzegu zdaje się ona nie przekraczać rzeki Strypy.

11. *Artemisia austriaca* Jacq. roślina ta na terenie Podola lewobrzeżnego, występująca w dolnej części międzyrzecza Zbrucz i Seretu, przyległej Dniestrowi, masowo w jarach i na powierzchni płyty, dalej na zachód trzyma się tylko jarów i w jarze Dniestru, po jego lewej stronie, dochodzi tylko do Bidyniec. Na prawym brzegu Dniestru zaś najdalej wysunięte stanowisko na zachód notowałem na ścianie w Uniżu.

12. *Cephalaria uralensis* R. et Sch. na skałach nad Dniestrem, w Okopach Św. Trójcy, jako element naskalny wraz z *Sempervivum ruthenicum* i *Asparagus pseudoscaber*. Jedyne stanowisko w jarze Dniestru. Najbliższe stanowisko w paśmie Miodoborów.

13. *Centaurea diffusa* Lam. występuje licznie w Zaleszczykach koło dworca kolejowego. Oczywiście ze względu na charakter stanowiska jest ona tu zawleczone, aczkolwiek jej stanowiska naturalne są już na pobliskim Podolu rosyjskim i w Besarabji, a więc może się i u nas odnaleźć na stanowiskach pierwotnych.

14. *Chondrilla juncea* L. Występuje, jako naturalny składnik stepów podolskich, na ściankach lewobrzeżnych Dniestru w Zaleszczykach i w Sinkowie „Deresów”.

15. *Fritillaria Meleagris* L. Na mokrej łące pod stepem Masiok, koło wsi Ostrowiec, pow. Kołomyja (Podole prawobrzeżne).

16. *Scutellaria lupulina* L. Występuje na terenie Podola prawobrzeżnego, na wapiennych skałach w Niezviskach, w jarze

5) l. c. p. 2.

bocznym po drodze do Harysymowa. Jest to jedyne stanowisko dla Podola prawobrzeżnego. Na Podolu lewobrzeżnym występuje na kilku ściankach Dniestru, w dół od Pieczarnej, a więc w Zaleszczykach, Dobrowlanach, Bedrykowcach, Kołodróbce i Horoszowej, jak to zaznaczyłem w mej pracy poprzedniej⁶⁾. Pozatem w wielu stanowiskach w pow. kamienieckim i uszyckim na Podolu rosyjskiem.

17. *Seseli hippomaratum* L. W Niezwiskach wraz z poprzednią jest to najbardziej na zachód wysunięte stanowisko.

18. *Trifolium Lupinaster* L. Rośnie w Caricetum montanae na gipsach w Harasymowie.

Zakład Systematyki i Geografji Roślin Uniwersytetu Warszawskiego.

RÉSUMÉ.

En 1930, 1931 et 1932 l'auteur a entrepris des excursions floristiques dans la vallée du Dniestr (Podolie polonaise).

Ce terrain est particulièrement intéressant pour deux raisons:

I-o La végétation primaire y est moins devastée que sur le plateau.

II-o La vallée du Dniestr est une route naturelle pour les migrations des plantes: l'élément carpathique s'étend beaucoup plus loin à l'est dans les forêts humides de la vallée, que sur le plateau, et l'élément steppique au contraire: on le trouve beaucoup plus loin à l'ouest sur les pentes ensoleillées de celle-là que sur le plateau.

On trouve donc côte à côte dans la vallée du Dniestr les plantes aux exigences écologiques les plus diverses et appartenant aux éléments divers. Il y en a beaucoup qui n'apparaissent que dans les vallées, ne trouvant pas sur le plateau des conditions favorables.

L'auteur présente deux plantes nouvelles pour la flore de la Pologne (Nr. 1—2) et notamment:

Centaurea ovina Pall. trouvée dans la vallée du Dniestr à sa rive gauche près de Zaleszczyki. Cette plante n'était connue jusqu'à présent qu'en Russie sud, sud-ouest, en Crimée et au

⁶⁾ W. Gajewski. Szczątki flory pierwotnej w jarze Dniestru. Ochrona Przyrody. R. XI. Kraków 1931.

Caucase. Les plus proches stations se trouvent en Podolie d'U. S. S. R., dans l'arrondissement de Bałta.

Herniaria incana Lam. var. *Besseri* Gürcke, espèce qui n'a pas été observée dans le territoire de la Pologne contemporaine. Elle a été trouvée dans la vallée du Dniestr à Sinków (rive gauche). Elle n'était connue qu'en Podolie russe. Les environs de Kamieniec Podolski constituent sa plus proche station.

Ensuite l'auteur énumère quelques nouvelles stations de plantes carpathiques (Nr. 3—10), steppiques et d'autres (Nr. 11—18). Voilà les plus intéressantes:

Aconitum moldavicum Hacq., trouvée à Iwanie. Zeżawa, Dobrowlany et Suchodół dans la vallée du Dniestr.

Aspidium lobatum Sw. — dans les forêts sur les pentes de la vallée du Dniestr à Zeżawa et Dobrowlany rive gauche du Dniestr.

Phyteuma orbiculare L. — dans le Seslerietum Heufflerianae à Suchodół (distr. Niżniów, rive droite du Dniestr).

Polygonatum verticillatum (L.) All. — dans le Fageto-Carpinetum à Smerków (rive droite du Dniestr).

Scolopendrium vulgare Sm. — dans le Carpinetum à Zeżawa (rive gauche du Dniestr), Dolina (rive droite du Dniestr) et à Lesieczniki et vis-à-vis de Monastyrek (partie inférieure du Seret, rive droite).

Fritillaria meleagris L. — sur une prairie humide à Ostrowiec (Pokucie).

Scutellaria lupulina L. — sur les rochers calcaires à Niezwska (rive droite du Dniestr).

Trifolium Lupinaster L. — dans le Caricetum montanae à Harasymów sur les rochers gypseux (Pokucie).

Institut de Systématique Botanique et de Phytogéographie de l'Université de Varsovie.